

УДК 070“312”:140.8 І.Франко

ФРАНКО І ЛІБЕРАЛІЗМ: ПОГЛЯД СУЧАСНОЇ ПРЕСИ

Володимир Лернатович

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua

Досліджено лібералізм Франка у баченні сучасної преси. Проаналізовано Франкові ідеї та роль лібералізму у прогресі суспільства.

Ключові слова: Франко, лібералізм, медійно-ідеологічна конвергенція, ліберальна доктрина, преса.

Вся світобудова — це перманентні резистентність і еkleктика, постійна еволюція смислових антитез, синтез доктрин та ідеологем. Власне наявність цієї іманентної пружини спротиву і зумовлює динаміку суспільного поступу, провокуючи її стрімке прогресування. Цей процес має двовекторний характер за наявності об'єктивних та суб'єктивних складових. Прикладом може бути гармонізація революційного та еволюційного у державницьких процесах.

Ідеології як і політичні постаті можуть мати тимчасовий вияв, або бути над часом, для всіх часів і народів. Таким чином прагнення уніфікації та універсалізації стає необхідною складовою і вихідною засадою політичного процесу.

І Франко, і лібералізм — абсолютно ілюстративні і вмотивовані компоненти постановки проблеми, її актуалізації та багатоаспектної генези.

Спроба синтезації понять: Франко — як явище наукової думки та лібералізм — як система ідеологем з їх екстраполяцією на сучасне суспільно-політичне тло — є метою наукового пошуку. Методологічним опертям слугуватимуть власне праці Франка, що торкаються ліберальної доктрини, наукові доробки чільних постатей національної думки ХІХ—ХХ сторіччя. Є необхідність долучити Каменяра до просперації сучасної України в контексті світових глобалізаційних процесів. Адже досі немає єдиної концепції національної ідеї для держави.

Доволі дивний смисловий тандем Франко і лібералізм — тема, що потребує системних досліджень цілих наукових інституцій. Сьогодні у Конституції України жодна з ідеологій не є обов'язковою, однак домінантною є лібералізм, чи, радше, неолібералізм. Понад вісімдесят країн сповідують сьогодні цінності ідеології, яку започаткувала, на переконання Франка, Французька революція [1; 82]. Інші, наприклад, Китай є її латентними адептами.

Зробимо невеликий зріз в історичній площині: українська культурна і наукова думка та обізнаність з нею світу. Бездержавний статус українців унеможлилював, або мінімізував цю обставину самоствердження. Маючи монопо-

лію на інформацію, космополітично-ліберальні ЗМІ формують істину в останній інстанції. На сьогодні це 95% всіх медійних ресурсів, які, або негативізують українську дійсність, або роблять їй обструкцію. В них жодного слова — ані про мізинську культуру, ані про арійство з Трипіллям, ані про скіфську добу. Інколи щось промайне про Київську Русь, козацтво чи УНР. Замовчуються цілі історичні пласти.

Для прикладу, чи знають у світі філософів планетарного масштабу — Сковороду чи Франка. Зате знають Гоголя, Прокоповича, Достоевського, Чехова, Вернадського, Чайковського як видатних росіян, замовчуючи їхню українську генетику. А гігантська пісенно-фольклорна спадщина, що не має собі рівних, інтерпретується як таке собі “шароварництво” під урочисті дати для псевдоеліти.

Чи знає світ про “Руську правду”, Конституцію Орлика, яка далеко випередила пізніші аналоги в Англії, Франції чи США?!

Очевидно, недолюблюють космополітичні ЗМІ Україну через Хмельничину, Коліївщину чи Петлюру з їхнім надуманим антигендлярством.

Чому, власне, “Франко і лібералізм”?! Наш титан думки, один з перших зайнявся генезою і мімікрією цього явища, яке кваліфікував як доктринерство, бо, на переконання Каменяря, “доктрина — це абстракція і декларація, за якою губиться людина”. Вона ж бо — Боже творіння, а не машина гедонізму і споживацтва. Наприкінці XIX сторіччя за Франком лібералізм діагностував Достоевський, кажучи, що людство занепасть, не комунізм, не анархізм, а — лібералізм з його домінантою релятивізму. Згодом, доволі агресивно про це висловлювався Дмитро Донцов, один із сподвижників українського націоналізму, який не мав і краплі української крові. Подібна ситуація і з Липинським, поляком з походження. Обидва пророкували неминуче зіткнення націоналізму і лібералізму у майбутньому.

У праці “Критичні письма о галицькій інтелігенції”, полемізуючи з Федором Чорногорою у “Правді” 1877 року, Іван Франко вперше глибинно розглядає лібералізм як суспільно-політичну думку, ідеологію, окреслюючи його буржуазним інстинктом. “В теорії свобода, рівність, братерство, а на ділі — святе право власності, вольна угода з голодним робітником, а кінець кінців одне велике, широке і глибоке “я”, котре обминає, прикриває і задавлює всю прославлену свободу” [1; 81], — резюмує Каменяря. Теорія і практика лібералізму, за Франком, — полярні речі. Які ж слабкі сторони практичної екстраполяції ліберальної доктрини?!

“Передовсім — неозначеність основного поняття свободи, а з другого боку, тісне, сліпе самолюбство... В бесіді вони часто люблять широкі, розмашні фрази, гримкі слова, — а на ділі, вони крайні матеріалісти, консерватисти та самолюби. Сеся дволичність підточує і підгризає всю їх натуру, надає всім їх ділам ціху нерішучості, необдуманості і недовговічності” [1; 82], — читаємо у Каменяря. Роблячи ретроспективу лібералізму, він проектує його у “Письмі другому” на галицький ґрунт XX сторіччя, роблячи висновок, що “лібералізм кожного краю в ґрунті річи той самий, а міниться тільки його форма”. При цьому філософ підходить до еклектичного узагальнення, що лібералізм се переходова фаза від феодалізму до соціалізму. Сучасні Швеція чи Канада є прикладами гармонії соціалізму і лібералізму. Вказуючи на декларативний характер

останнього, Франко прогнозує його недовговічність через “дволичність та невизначеність у площині: гасло — дія”.

Свою генезу він продовжує і у праці “Редакція “Правди” в боротьбі з вітраками” [1; 127-136]. Дивлячись на виборче право як засадничу підставу ліберал-демократії він слушно зазначив, що право загального голосування ніхто ніколи не вважав універсальним ліком на всі суспільні негоди, і ніхто ніколи не думав, що воно відразу могло б мов “ліскою чародійською перевернути суспільність”. Бердяєв з цього приводу говорив, що реалізацію демократичних цінностей подуває тільки Всевишній. Цієї проблематики Франко торкається у роботі “Політика остентацій (невдоволення) і єї найновіше діло”. В процесі аналізу деяких економічних аспектів ідеології, в епіцентрі опиняється і так званий ліберальний централізм [1; 162-170].

Ліберальне фразерство і реальна дія є амбівалентним змістом цього доктринерства. Воно дає однаковий результат і в економічній, і у суспільно-адміністративній площині. Штучне поєднання автономій як адмінреформа і класів як суспільного законодавства — наукова софістика. Загалом, лібералізм він визначає як нелюдський експеримент із схоластичною органікою.

Аналізуючи сучасну пресу через призму проблематики “Франко і лібералізм”, резюмуємо:

а) періодика — доволі ідеологічно структурована (права, ліва, центристська тощо);

б) значна сигментація газет і журналів синтетичних, ідеологічних уподобань (космополітично-демократична, націонал-демократична, соціал-демократична). Наприклад, центральні видання: “Вечірній Київ”, “Сільські вісті”; регіональні: “Високий замок”, “Львівська газета”;

в) більшість періодики ситуативно прикривається Франком, популяризуючи вигідні їм засади з огляду на партійність. Варто згадати “родичання” СДПУ(о) в пресі з соціал-демократією Франка.

Простежується ще низка закономірностей сучасної періодики: по-перше, чим “правіша” газета, тим частіше вдається вона до аналізу Франкової спадщини. Наприклад, “Шлях Перемоги” 2 лютого 2000 року публікує статтю Василя Гвоздовського “Іван Франко: національна ідея та державність”; “ЗВУ+” — 1 серпня 2006 року подає роздуми депутата Володимира Гаюка “Кандидат народу” та “Експрес” вміщує на своїх шпальтах 21 серпня 2006 року статтю Надії Бондар під бунтівним заголовком “Франко — не Каменярь!”. В останній Микола Жулинський та Тамара Гундорова з Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАНУ прагнуть подати Івана Яковича приземлено і буденно, як звичайну людину.

По-друге, штучна тенденція збільшення кількості публікацій з часовим наближенням до 150-річчя і навпаки.

По-третє, очевидна диспропорція у повторюваності тем. Наприклад, безконечне мусування проблеми у площині “Франко і соціалізм” чи “соціал-демократія і Каменярь”.

По-четверте, критичний аналіз у газетах і журналах “правого” політичного спектру: “Націоналіст”, “Воля і Батьківщина”, “Свобода народів”, видання МАУП: “Персонал плюс”, “За українську Україну” чи “ЗВУ+”.

З-поміж інших, скажімо, опублікованих у часописі “ЗВУ+”, глибиною і концептуальністю вирізняється стаття Ігоря Скрипника “Провал неоліберально-

го проекту” (8.06.2006). на особливу увагу заслуговують роздуми про синтез лібералізму і націоналізму сьогодні Романа Сивого, автора журналу “Воля і Батьківщина” (№ 1-2, 2005) під назвою “Виклики сьогодення і націоналізм”.

Критика неолібералізму провадиться посередництвом:

- а) власних публікацій з опертям на сучасну методологію;
- б) передруків праць теоретиків цієї ідеології, наприклад, Франка, Липинського, Сціборського, Липи чи Донцова; витягів із праць, їх часткова компіляція з огляду на авторитет дослідника;
- г) гіпотетичних розвідок у проекції на ймовірну еволюцію ідеології у світі, Україні, зокрема;
- д) перспективних, теоретичних проєкцій у медійних засобах у площині — поєднання національного і ліберального в екстраполяції на державницький процес сьогодні.

Адепти і противники лібералізму прагнуть використати авторитет франкового генія або для латання власних ідеологічних дір, або як криголам реалізації політичних проєктів. Констатуємо прикру закономірність: Каменяр вкотре стає розмінною монетою у медійному ресурсі для реалізації владних устремлень, груп, партій. Критичні погляди геніального філософа на ліберальну доктрину є великим масивом замовчування у “демократичній пресі”, з огляду на так званий політкоректний підхід. Винятком є хіба що деяка періодика “правої орієнтації”. З усього видно, така тенденція зберігатиметься й у найближчій перспективі. Навіть побіжний аналіз сучасної преси вимальовує такий доволі сумний висновок.

1. *Нечиталюк М.Ф.* Публіцистика Івана Франка. Семінарій. — Львів, 1972.

FRANKO AND LIBERALISM: OPINION MODERN MEDIA

Volodymyr Lernatovych

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Street 1, 79000, Lviv, Ukraine
Tel. office: (032) 296-47-51
E-mail: journft@franko.lviv.ua*

The article attempts to analyze the liberalism of Ivan Franko with vision modern media. This analyses Frankos ideas about the role of liberalism in the society her development.

Key words: Franko, liberalism, media-ideology convergence, liberal-doctrine, modern-media.

*Стаття надійшла до редколегії 03.03.2007
Прийнята до друку 15.03.2007*